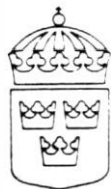

Motion till riksdagen

1989/90:N38

av Roland Sundgren m.fl.(s)

med anledning av prop. 1989/90:90 om forskning

Mot.
1989/90
N38-41

Forskningen har en avgörande betydelse för utvecklingen av vårt samhälle. Aktiva och framtidsinriktade forskningsinsatser är en förutsättning såväl för att vi skall kunna slå vakt om och utveckla välfärden som för att vi skall ha en chans att lösa de stora, ofta nya, problem vi nu står inför. Det är därför glädjande att den forskningspolitiska propositionen innehåller en rad satsningar på tidigare eftersatta områden. Särskilt angelägna är de ökade insatserna vad gäller miljön.

Forskningen har också en stor betydelse för utvecklingen av det svenska näringslivet. Kunskapsutvecklingen inom högskolan har för många företag och företagsgrupper en mycket stor betydelse för den egna utvecklingen. Ett nära samarbete mellan högskolor och näringsliv har etablerats på många håll i landet. I detta sammanhang är givetvis de ekonomiska institutionerna av särskild betydelse. Även forskningen inom andra discipliner, t.ex. de juridiska, sociologiska och statsvetenskapliga, har fått och kan komma att få stor betydelse för utvecklingen av det svenska näringslivet och dess verksamhet.

Utvecklingen av kontakter mellan högskolor och näringsliv måste bygga på en klar rollfördelning. Samhället har ett ansvar för grundforskningen och garanterar därmed den fria forskningens ställning. Näringslivet har ett naturligt intresse av tillämpad forskning samt uppdragsforskning. Möjligheterna att utveckla en tillämpad forskning av god kvalitet är emellertid direkt beroende av tillgången till god grundforskning. Därmed är det angeläget att statsmakten säkerställer att alla typer av företagsamhet beaktas också inom grundforskningen. Först då ges alla typer av företag goda och lika möjligheter till samarbete med högskolorna.

Näringslivet och forskningen

Svenskt näringsliv domineras i dag av en stark privat sektor med aktiebolag och andra former av företag som har vinstintresset som främsta drivkraft. Vid sidan om detta har vi en, med internationella mått mätt, mycket stark kooperativt organiserad och ägd företagsamhet med andra syften och drivkrafter än det privata vinstintresset, men likväl verkande på samma marknader. Det är utan tvekan en styrka för det svenska samhället att ha detta spektrum av företagsamhet.

Enligt vår mening är det en angelägenhet för Sveriges riksdag och regering

att verka för att bevara mångfalden och pluralismen i det svenska näringslivet, såväl när det gäller produktion av varor och tjänster som när det gäller ägarförhållanden och driftsformer. Detta måste bevakas mera aktivt på en rad olika områden, bl.a. i forskningssammanhang.

Behovet av lika villkor för olika företagsformer är därför av stor betydelse, vilket riksdagen tidigare uppmärksammat. Detta innebär, förutom att de statliga regelverken måste ges lika villkor, också att de olika företagsformerna måste ges likartad samhällelig service och behandling. Risker att någon företagsform diskrimineras måste bevakas på en rad olika områden, även då det gäller forskningen och dess framtid.

Forskning kring Kooperation

Under senare år har begreppet kooperationsforskning förekommit inom forskningen. Sedan 1984/85 har Forskningsrådsnämnden (FRN), efter beslut i riksdagen, svarat för en särskild satsning på området. Anledningen till denna var bl.a. att forskning kring Kooperation och kooperativa företag ofta hade svårt att hävda sig i de traditionella akademiska miljöerna.

Ambitionen med FRN:s satsning har varit att öka såväl forskningskompetensen som forskningsvolymen, i syfte att successivt föra in kooperationsforskningen i den ordinarie forskningsverksamheten vid landets högskolor. Mot denna bakgrund begränsades satsningen till en femårsperiod. De medel som anslagits under perioden 1984/85–1988/89 (totalt ca 7 milj.kr.) har helt satsats på forskningsprojekt, ej på inrättande av några tjänster. Satsningen går nu in i ett uppföljningsskede med slut 1991/92.

Mot bakgrund av den osäkra framtid som kooperationsforskningen står inför lät civildepartementet göra en kartläggning sommaren 1989. I den nyutkomna rapporten "Svensk kooperationsforskning inför 90-talet – en översikt av hittillsvarande utveckling med förslag till åtgärder" (Ds 1990:2) presenteras resultatet. Av rapporten framgår att flera framsteg gjorts under senare år, men också att framtiden för kooperationsforskningen i dagsläget ter sig mycket oviss.

Den satsning som FRN genomfört beskrivs som framgångsrik. Tack vare denna har det relativt begränsade kooperationsforskningsområdet fått fram sex doktors- och två licentiatavhandlingar, och fler är på väg. Vidare betonas att de internationella utbyteskontakterna under 80-talet har ökat och att svensk kooperationsforskning börjat bli internationellt känd och erkänd. Huvudslutsatsen blir därmed att förutsättningarna för att utveckla en permanent forsknings- och utbildningsbas på kooperationsområdet i dag är bättre än tidigare.

Rapporten från civildepartementet understryker dock att det finns ett antal allvarliga bekymmer inför framtiden. Ingen av de framväxande forskningsmiljöerna anses ha nått en sådan resursmässig stabilitet i form av tjänster och andra resurser att den på sikt kan utveckla en mer permanent forskningsutbildning och högre utbildning. Därmed saknas en grundläggande förutsättning för en långsiktig rekrytering till forskningsområdet.

Vidare uppmärksammar civildepartementets rapport en oroväckande ten-

dens till att forskare som blivit klara med sina projekt och avhandlingar tvingas lämna forskningsområdet. Bristen på såväl tjänster som forskningsmedel gör det svårt att arbeta kvar.

Mot. 1989/90
N38

Kooperationsforskningens svårigheter

Enligt vår mening har FRN:s satsning på kooperationsforskning varit betydelsefull. Det är positivt att ett relativt stort antal vetenskapliga resultat har kunnat presenteras liksom att intresset för forskning kring Kooperation har spritt sig till såväl fler forskare inom landet som internationellt.

Ett allvarligt problem är dock att forskning kring Kooperation uppenbarligen ännu inte lyckats få en tillräckligt stark ställning i de traditionella vetenskapliga miljöerna och strukturerna. Därmed föreligger inte lika villkor för olika företagsformer och deras möjligheter att nyttja resultat och erfarenheter från forskningsvärlden.

En av anledningarna till detta torde vara den allmänna attityd till företagsamhet som dominerar forskarkulturen i våra traditionella akademiska miljöer. Fortfarande anses kooperativa frågeställningar och betraktelsesätt vara mer kontroversiella än de som är relevanta för andra former av företagsamhet. De frågor och aspekter som är angelägna för den privata företagsamhet som drivs utifrån vinstintressen dominerar fullständigt såväl utbildnings- som forskningsinsatserna på högskolorna.

Ytterligare ett allvarligt problem är de stora svårigheterna att rekrytera unga forskare till kooperationsforskningsområdet. I kombination med att flera etablerade forskare tvingas söka sig från området innebär detta en allvarlig dränering av kunskap. Vår slutsats är att forskningen kring Kooperation står inför en mycket osäker framtid om inga åtgärder vidtas av statsmakterna.

Kooperationsforskningens möjligheter

På allt fler väsentliga samhällsområden uppmärksammas fördelarna med att organisera verksamhet i kooperativa former. Den kooperativa verksamhetsformen förenar individuellt och socialt engagemang med ekonomisk verksamhet på ett sätt som berikar samhället i flera avseenden.

Utöver den Kooperation som under seklet växt fram inom främst dagligvaruhandeln, livsmedelsproduktionen, försäkringsbranschen, boendet samt oljemarknaden sprider sig kooperativa lösningar till allt fler nya sektorer av näringsliv och samhälls ekonomi.

Av särskilt intresse är de kooperativ som startar för att utveckla den offentliga sektorn och dess verksamhet. Dessa tar sin utgångspunkt i behov som den offentligt organiserade verksamheten av olika skäl inte förmår tillfredsställa. Det tydligaste exemplet på detta utgörs av de föräldrakooperativ inom barnomsorgen som ökat kraftigt under slutet av 80-talet.

De kooperativa lösningarna sätter människorna i stället för kapitalet i centrum. De bygger på individernas egna behov och medverkan och blir därmed oftast småskaliga till sin karaktär. Därmed har flera nykooperativa lösningar visat sig särskilt väl lämpade för glesbygden.

Bildandet av lokala kooperativ innebär såväl att den lokala demokratin fördjupas genom ökat brukarinflytande som att storskaligheten i samhället motverkas. Olika kooperativa lösningar är därmed synnerligen väl lämpade också då det gäller att bryta ner den anonymitet och passivitet som framför allt präglar många bostadsområden i storstäderna.

Mot denna bakgrund anser vi att forskning kring kooperativa lösningar i allt högre utsträckning blivit en angelägenhet för hela samhället och därmed också för riksdag och regering. Det är inte minst viktigt för den offentliga sektorn att genom olika forskningsinsatser belysa och pröva de kooperativa idéerna och verksamhetsformerna.

Ytterligare en väsentlig faktor är den närmast explosionsartade internationella utvecklingen under det senaste året, främst inom Östeuropa och i Sovjetunionen. Liksom vid tidigare dramatiska förändringar i omvärlden har dock den kooperativa rörelsen, tack vare sin politiska obundenhet, mer än någon annan rörelse bibehållit en stabil internationell samarbetsstruktur. Denna har dessutom utvecklats under senare år då det gäller samarbetet kring forskning.

Denna starka internationella samverkan innebär att det i dag finns en unik möjlighet att använda Kooperationen som brobyggare då det gäller att integrera och utveckla samarbetet mellan Öst- och Västeuropa. Sovjetunionen och övriga Östeuropa har redan i flera sammanhang vänt sig till Sverige för att hämta inspiration samt lära av våra framgångar och misstag.

Sammanfattningsvis drar vi slutsatsen att kooperationsforskningen står inför en rad samhällsangelägna möjligheter under 90-talet. Högt på dagordningen står då utvecklingen av den offentliga sektorn, sökandet efter nya småskaliga lösningar för att vidga den lokala demokratin samt bidragen till den internationella utvecklingen.

Kooperationsforskningens behov

Som vi tidigare konstaterat står forskningen kring kooperativa idéer och arbetsformer inför en synnerligen osäker framtid i samband med att stödet från Forskningsrådsnämnden nu avvecklas. För att stabilisera insatserna behöver ett antal insatser göras, varav forskarna själva måste stå för en del, de kooperativa organisationerna för ytterligare några och staten för en andel.

För de första krävs en mer stabil situation vad gäller tjänster för forskare som engagerar sig i kooperativa frågeställningar. En lösning på detta kan endast åstadkommas inom ramen för nu gällande system vad avser meritering för tjänster inom högskolan. Därmed ligger en stor del av ansvaret på forskarna själva.

Förslag till åtgärder

Sammanfattningsvis menar vi att den strategi som valts för att integrera forskningen kring Kooperation i de gängse disciplinerna och den gängse organisationen är helt riktig. Emellertid är området ännu ej moget att stå helt på egna ben, och riskerna för fortsatt diskriminering bedömer vi som mycket stora. Därför krävs ett antal åtgärder enligt följande:

1. Riksdagen bör understryka behovet av att arbetsmiljöfonden, byggforskningsrådet, det föreslagna socialvetenskapliga forskningsrådet samt andra forskningsfinansierande organ uppmärksammar samt avsätter särskilda medel för att stödja också forskning med kooperativ anknytning och inriktning. Inte minst gäller detta forskning kring offentlig verksamhet samt forskning med internationell inriktning.

2. Regeringen bör, lämpligen genom uppdrag till Kooperativa rådet på civildepartementet, ta initiativ till insatser inom ett antal området. Dessa är:

a) Svara för en uppföljning av FRN:s satsning på kooperationsforskning, främst i syfte att säkerställa att framtagna forskningsresultat och erfarenheter får en god spridning.

b) Underlätta kontakter mellan forskare som vill engagera sig i kooperativa frågeställningar och de olika forskningsfinansierande organ som åsyftades ovan.

c) Aktivt bevaka den risk för diskriminering av kooperationsforskare som tidigare beskrivits i denna motion.

d) Uppta överläggningar med de kooperativa organisationerna angående behovet av gemensamma insatser för att säkerställa och främja en forskning av god kvalitet med relevans för utvecklingen av kooperativ verksamhet i samhälle och näringsliv. I detta sammanhang bör även möjligheterna till s. k. donationstjänster beaktas.

3. Inrättande av en fond för tvärvetenskaplig kooperationsforskning att använda för stöd till forskningsinsatser som ej har möjlighet att erhålla medel från andra forskningsfinansierande organ. Även denna fond kan lämpligen knytas till Kooperativa rådet vid civildepartementet.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kooperationsforskning.

Stockholm den 20 mars 1990

Roland Sundgren (s)

Marianne Carlström (s)

Jan Fransson (s)